

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу

ПАРЦЕЙ Андрій Богданович

**Обліково-аналітичне забезпечення управління матеріально-
виробничими запасами**

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма – Бізнес-аналітика та управління
інноваційними системами

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ОБАМ-23
А. Б. Парцей

Науковий керівник:
д. е. н., професор Купчак В. Р.

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ	6
1.1. Сутність матеріально-виробничих запасів	6
1.2. Класифікація матеріально-виробничих запасів для цілей обліку та аналізу	9
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ МАТЕРІАЛЬНО-ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ТОВ «КАРПАТСЬКА НАФТОВА КОМПАНІЯ»	17
2.1. Особливості бухгалтерського обліку матеріально-виробничих запасів на ТОВ «Карпатська нафтова компанія»	17
2.2. Оцінка методів списання матеріально-виробничих запасів з врахуванням зарубіжного досвіду	25
Висновки до розділу 2	30
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ТОВ «КАРПАТСЬКА НАФТОВА КОМПАНІЯ»	32
3.1. Актуальні завдання аналізу матеріально-виробничих запасів підприємства	32
3.2. Аналіз структури та динаміки матеріально-виробничих запасів та практика його застосування на ТОВ «Карпатська нафтова компанія»	35
Висновки до розділу 3	43
Висновки та пропозиції	45
Список використаних літературних джерел	48
Додатки	53

ВСТУП

Сучасні проблеми управління матеріально-виробничими запасами у діяльності вітчизняних підприємств, пов'язані з відсутністю комплексної методики їх аналізу та планування процесів їх формування та використання.

Неодмінною умовою здійснення підприємством господарську діяльність є наявність оборотного капіталу. Несвоєчасне постачання сировини, матеріалів та запасних частин тягне за собою порушення планової роботи підприємства, простої, вимагає додаткових трудових витрат. Це, у свою чергу, суттєво впливає на якість продукції, виконувани роботи та надані послуги, а також знижує основні техніко-економічні показники діяльності підприємства.

Неефективне управління матеріально-виробничими запасами провокують ризик невиконання планів з виробництва, змушують накопичувати наднормативні запаси сировини та матеріалів для запобігання простоям. Невиконання плану негативно впливає на економічні показники не тільки конкретного підприємства, але взаємопов'язаних виробництв, які зайняті подальшою переробкою виробленої ними продукції, що підтверджує актуальність теми дослідження.

Питання обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів піднімалися в працях таких вітчизняних науковців: Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Лучко М. Р., Бенько І. Д., Дергачова В.В., Скоробогатова Н.Є., Шик Л.М. та інші.

Мета дослідження полягає у вивченні основ обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів, розробка рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів на прикладі ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

Для вирішення даної мети поставлені такі завдання:

- розкрити сутність матеріально-виробничих запасів;
- описати класифікацію матеріально-виробничих запасів;
- визначити особливості бухгалтерського обліку матеріально-виробничих запасів на ТОВ «Карпатська нафтова компанія»;

- оцінити методи списання матеріально-виробничих запасів з врахуванням зарубіжного досвіду;

- розкрити актуальні завдання аналізу матеріально-виробничих запасів підприємства,

- провести аналіз структури та динаміки матеріально-виробничих запасів на ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

Об'єктом дослідження є діяльність ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів на ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

Методи дослідження. В роботі використано широкий спектр методів наукового дослідження, зокрема методи аналізу, синтезу, групування, методи вивчення документів, табличний метод.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні підходів до організації обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів у ТОВ «Карпатська нафтова компанія», а також розробці рекомендацій щодо вдосконалення методів управління ними, зокрема:

- удосконалено теоретичні основи обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів шляхом уточнення даного поняття (як активів, що використовуються як сировина та матеріали під час виробництва продукції, призначеної для продажу (виконання робіт, надання послуг), що купуються безпосередньо для перепродажу, а також використовуються для управлінських потреб підприємства) та систематизації класифікаційних ознак матеріально-виробничих запасів (зокрема, за характером володіння; залежно від фінансово-господарської діяльності підприємства; за економічною та технічною ознаками; за номенклатурою; за центрами відповідальності та витрат);

• розроблено пропозиції щодо автоматизації процесів складського обліку, що зменшує ризики помилок ручного введення даних та підвищує ефективність управління запасами на ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

Інформаційну базу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері бухгалтерського обліку, аналізу та управління матеріально-виробничими запасами, дані підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягають у розробці рекомендацій щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ

1.1. Сутність матеріально-виробничих запасів

У сучасних умовах господарювання ефективне управління матеріально-виробничими запасами є одним із ключових факторів успішного функціонування підприємства. Матеріально-виробничі запаси становлять значну частину оборотних активів підприємства та відіграють важливу роль у забезпеченні безперервності виробничого процесу. Правильна організація обліку та контролю за рухом запасів забезпечує фінансову стійкість підприємства та його конкурентоспроможність на ринку. Проте ця ділянка має багато проблем. Так, Л.В. Бурдейна узагальнила негативні аспекти в діяльності підприємств, які стосуються обліку запасів, зокрема:

- «– низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;
- обмеженість контролю використання виробничих запасів;
- складність визначення справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів, що полягає у використанні підприємствами бартерного обміну, більше того, обміну на неподібні активи» [3, с. 131]

Для здійснення безперебійного виробничого процесу підприємству необхідно мати достатню кількість різних знарядь праці і предметів праці. Запаси – поняття, притаманне економіці в цілому і вимагає адекватного відображення в бухгалтерському обліку. Під цими активами розуміють різні матеріальні елементи виробництва, що використовуються як предмети праці в процесі виробництва. Вони повністю споживаються в кожному виробничому

циклі і повністю переносять свою цінність на собівартість виготовленої продукції.

Шендригоренко М.Т. вказує, що запаси є «матеріальними ресурсами підприємства, які є сукупністю предметів праці й перебувають на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих деталей, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять матеріальну основу продукції підприємства, надають їй якісних властивостей, беруть участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції» [39, с. 103; 38; 40].

Запаси – це сукупність матеріальних цінностей, що належать до оборотних активів, до яких відносяться матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, товари.

У сучасній економічній літературі представлені різні підходи до визначення сутності матеріально-виробничих запасів, що потребує їх систематизації та узагальнення для практичного застосування в діяльності підприємств.

«Матеріально-виробничі запаси є невід’ємною складовою активів підприємства, від яких безпосередньо залежить майновий стан підприємства, та відіграють важливу роль у господарській діяльності суб’єкта господарювання для забезпечення безперервного і ефективного процесу виробництва. Точність та ефективність використання матеріально-виробничих запасів має вплив на фінансову стійкість підприємства» [4].

Проте щодо трактування основних понять, пов’язаних з запасами, існує неузгодженість у використанні термінологічного апарату. Так, автори (зокрема Ловська І.Д. [14], Тарасишина С [32]) часто вживають поняття «запаси», «виробничі запаси», «матеріальні ресурси» та «матеріально-виробничі запаси» як синоніми, що є неправильним. Цікавою є позиція з даного питання Тарасишиної С., яка стверджує:

«Матеріальні ресурси – це засоби виробництва, які включають засоби праці і предмети праці. Застосування терміну «матеріально-виробничі запаси» пов'язано з певними суперечливими моментами, адже матеріальними запасами є не лише предмети праці, а й засоби праці. Тому це поняття є широким, адже охоплює усі активи, що мають матеріальну форму та використовуються у виробничому процесі.

Під терміном «запаси» розуміють резерв матеріальних ресурсів, які не використовуються в поточній діяльності підприємства і призначенні для забезпечення безперервності процесу виробництва. Запаси, як правило, є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємства різних сфер діяльності; при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про її фінансовий стан. Запаси відносять до складу оборотних активів, тому можуть бути перетворенні на грошові кошти протягом року» [32].

Ми не можемо погодитися з першою частиною твердження дослідниці. Адже, як вказує сама Т. Тарасишина, запаси відносяться до складу оборотних активів, а тому неможливо включати до матеріально-виробничих запасів як оборотні, так і необоротні усі активи.

Вважаємо, що використання терміну «матеріально-виробничі запаси» є більш доцільним, ніж «виробничі запаси» саме з позиції бухгалтерського обліку. Адже на практиці в складі останніх часто відображають не тільки ті запаси, які використовуються виключно у виробництві, але й ті, які списуються для інших цілей, зокрема загальногосподарських.

Таким чином, матеріально-виробничі запаси – це активи, що використовуються як сировина та матеріали під час виробництва продукції, призначеної для продажу (виконання робіт, надання послуг), що купуються безпосередньо для перепродажу, а також використовуються для управлінських потреб підприємства.

Запаси складають основну частину собівартості продукції, яка відображає ефективність даного виду діяльності, показує результативність прийнятих рішень. Для торгових і виробничих підприємств особливо необхідний детальний матеріальний облік.

Основним документом, що визначає порядок обліку запасів, є НП(С)БО 9 «Запаси».

Жодне підприємство виробничого типу не здатне існувати без використання товарно-матеріальних цінностей у власній діяльності. Вони є одним з важливих факторів забезпечення безперервності і сталості діяльності. Результати комерційної діяльності підприємства багато в чому залежать від їх рівня і обсягу. З цієї причини, комплексний облік матеріально-виробничих цінностей має велике значення для ефективності фінансового управління підприємством.

Таким чином, проаналізувавши думки авторів щодо визначення матеріально-виробничих запасів, можна зробити висновок, що вони використовуються як предмети праці в процесі виробництва, а також повністю споживаються в кожному виробничому циклі і повністю переносять власну вартість на собівартість продукції, яка виробляється.

1.2. Класифікація матеріально-виробничих запасів для цілей обліку та аналізу

Вивчивши поняття матеріальних і виробничих запасів, перейдемо до їх класифікації, адже важливою основою бухгалтерського обліку запасів на будь-яких підприємствах є «правильна та раціонально побудована їх класифікація залежно від цілей та потреб управління, яка багато в чому визначає черговість оперативних дій бухгалтерів на різних ланках облікового процесу» [15].

Актуальність дослідження сутності та класифікації матеріально-виробничих запасів обумовлена кількома важливими факторами:

- необхідністю оптимізації витрат на зберігання та управління запасами;
- потребою в забезпеченні безперервності виробничого процесу;
- важливістю ефективного використання оборотних активів підприємства;
- впливом правильного обліку запасів на фінансові результати діяльності;
- вимогами сучасних стандартів обліку та звітності.

В свою чергу, саме науково обґрунтована класифікація матеріально-виробничих запасів дозволяє:

- забезпечити ефективне управління запасами на всіх етапах їх руху;
- оптимізувати процеси планування та контролю;
- покращити якість обліково-аналітичної інформації;
- підвищити ефективність прийняття управлінських рішень.

Класифікація запасів – це групування запасів за їх видами, що використовуються в плануванні, бухгалтерському обліку та звітності [31]. Залежно від призначення виробничі запаси, що використовуються при виробництві продукції, виконанні робіт і наданні послуг, а також для управлінських потреб, поділяються на такі групи: сировина і основні матеріали, допоміжні матеріали, покупні напівфабрикати і комплектуючі; будівельні матеріали; зворотні відходи; паливо; тара та пакувальні матеріали; запчастини; інвентар і господарське приладдя тощо.

Наразі існує велика кількість класифікацій запасів. Наукова спільнота одноставно підкреслює важливість науково обґрунтованої класифікації запасів за економічним аспектом (рис. 1.1) для ефективної організації їх обліку.

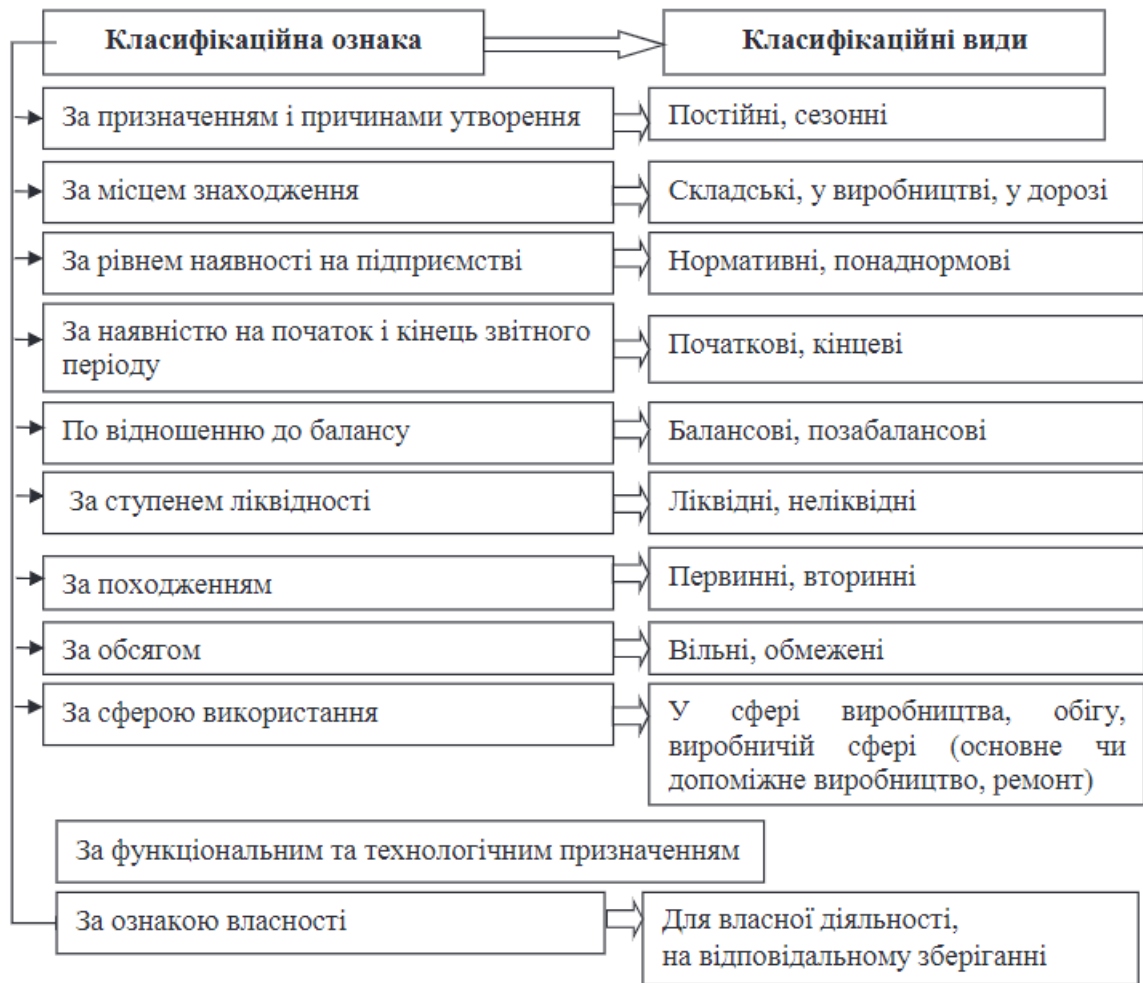

Рис. 1.1. Класифікація запасів (представлена [24] на основі узагальнення напрацювань [5; 13; 10])

Ця базова класифікація, що широко висвітлена в науковій літературі, забезпечує виконання основних завдань обліку та контролю виробничих запасів, а саме:

- забезпечення вчасного документообігу;
- належне оприбуткування запасів;
- контроль за їх збереженням;
- дотримання нормативів щодо зберігання та використання;
- забезпечення достовірної оцінки запасів.

Проте вважаємо, що слід врахувати і інші аспекти управління запасами, які забезпечується шляхом ефективно організації обліку та аналізу, тому дане питання дослідимо більш детально.

При класифікації запасів слід звертати увагу на цільову спрямованість, тобто на те, для чого виконується така класифікація. Існує два підходи до класифікації запасів, а саме з точки зору бухгалтерського обліку і з точки зору економічного аналізу.

Розглянемо класифікацію матеріально-виробничих запасів, що використовуються в інформаційній системі бухгалтерського обліку.

Залежно від призначення матеріали, що використовуються при виробництві продукції, виконанні робіт і наданні послуг, а також для потреб управління, поділяються на такі групи:

- сировина та основні матеріали;
- допоміжні матеріали;
- куплені напівфабрикати і комплектуючі;
- структури і деталі;
- будівельні матеріали;
- зворотні відходи;
- паливо;
- тара та пакувальні матеріали;
- запчастини;
- інвентар і господарське приладдя тощо [28].

В економічній літературі досить міцно утвердилося уявлення про основні групи матеріальних запасів. Серед них виділяють такі види запасів, як:

- виробничі запаси як сукупність сировини, виробів і матеріалів з метою забезпечення безперебійного технологічного процесу в сфері виробництва, споживання матеріальних ресурсів;
- запаси готової продукції, як сукупність продукції, що пройшла технічне приймання і накопичується до розміру партії відвантаження на складах виробників;
- запаси товарів на складах підприємств і оптово-торговельних компаній (посередницькі, що здійснюють оптову торгівлю);

- транспортні запаси або запаси товарів, що знаходяться в процесі переміщення на шляху від продавців (вантажовідправників, постачальників) до покупців (вантажоодержувачів, споживачів).

Ця класифікація в більшій мірі заснована на специфіці діяльності підприємства, що працює з матеріалами, вона показує спеціалізацію матеріалів і їх використання.

Матеріали можна згрупувати по ряду інших ознак (табл. 1.1).

Дана класифікація є найбільш широкою за сферою застосування, оскільки дозволяє визначити основні напрямки використання матеріально-виробничих запасів.

Таблиця 1.1

Класифікаційні ознаки матеріалів

<i>№</i>	<i>Ознака</i>	<i>Групування</i>
1	Функціональна особливість	а) запасні частини, б) комплектуючі, сировина, в) енергетичні ресурси, знаряддя праці тощо
2	За характером власності	а) цінності, які належать товариству на праві власності; б) цінності, які не належать підприємству, але перебувають у його власності, обліковуються на балансі
3	За порядком використання	а) цінності, які використовуються в процесі виробництва; б) цінності, які призначені для реалізації; в) цінності, які використовуються як засоби праці
4	За фізико-хімічним складом	а) тверді (вугілля, метал); б) рідкі (фарба, паливо); в) газоподібні (газові)
5	За джерелами надходження	а) внутрішні – матеріали власного виробництва; б) зовнішні – покупні матеріали
6	За способом зберігання	а) відкритий метод (використовується спрощений метод випуску продукту); б) закритий метод (обіг спеціальних первинних документів)
7	За частотою заміщення	а) множинне придбання б) одноразова покупка

Розглянувши класифікацію матеріально-виробничих запасів в бухгалтерському обліку, перейдемо до економічного аналізу, так як в цій системі використовуються і інші класифікаційні ознаки.

З точки зору економічного аналізу запаси розглядаються як частина оборотних активів, які відображаються в однойменному розділі балансу.

Класифікація запасів, що використовуються в цілях економічного аналізу, наведена в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація запасів для цілей економічного аналізу

<i>№</i>	<i>Ознака</i>	<i>Групування</i>
1	За рівнем використання	<ul style="list-style-type: none"> • Основні та допоміжні матеріали, призначені для виробничих цілей та вирішення управлінських завдань • Готова продукція використовується для потреб підприємства і призначається для реалізації з метою отримання прибутку • Товари, призначені для подальшого перепродажу
2	За аналітичними цілями	<ul style="list-style-type: none"> • Запаси є частиною оборотних активів, які відображаються в балансі за фактичною собівартістю • Матеріали • Готова продукція • Товари

Особливості цієї класифікації пов'язані з тим, що аналіз запасів повинен проводитися з урахуванням 2 підходів. По-перше, якщо аналіз проводиться на рівні великого виробничого підприємства, то аналітик вивчає особливості формування запасів на всіх етапах виробничого циклу і за всіма видами продукції.

По-друге, аналітичне вивчення резервів дає можливість сформулювати висновки про платоспроможність і ліквідність підприємства, а також про оборотність активів. Тому запропонована класифікація запасів у системі економічного аналізу може бути використана для підвищення ефективності діяльності різних суб'єктів господарювання.

Таким чином, розглянувши класифікацію з підходу економічного аналізу, вона виявляє вплив запасів на господарську діяльність підприємства. Проте наведена класифікація охоплює всі види запасів, зокрема і товари. В межах нашого дослідження ми приділяємо увагу тільки матеріально-виробничим запасам, тому узагальнюючи напрацювання попередників, запропонуємо класифікацію, яка відповідатиме цілям нашого дослідження (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Запропонована класифікація матеріально-виробничих запасів

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Група або вид матеріально-виробничих запасів</i>
За характером володіння матеріально-виробничими запасами	1. Які належать підприємству на праві власності; 2. Які не належать підприємству на праві власності
Залежно від фінансово-господарської діяльності, яку здійснює підприємство	1. Сировина та основні матеріали; 2. Допоміжні матеріали; 3. Паливо; 4. Запасні частини; 5. Тара та тарні матеріали; 6. Покупні напівфабрикати; 7. Зворотні відходи та інші матеріали
Економічна	Функціональна роль та призначення у процесі виробництва
Технічна	Технічні ознаки; Фізико-хімічні властивості
По номенклатурі	Види, сорти, марки, типи, розміри
За центрами відповідальності та за центрами витрат	1. Центр прибутку; 2. Центр витрат; 3. Центр доходів; 4. Центр контролю та управління

На основі вищенаведених даних можна сказати, що в цілому матеріально-виробничі запаси класифікуються за: характером володіння матеріально-виробничими запасами; залежно від завдань, які треба вирішити у процесі діяльності підприємства; за призначенням та участю у процесі виробничому циклі; за центрами витрат. Крім того, необхідно зазначити, що матеріально-виробничі запаси представляють собою велику кількість різних видів та найменувань відповідно до своєї класифікації, а також за характером їх призначення у виробничому процесі.

Таким чином, можна зробити висновок, що бухгалтерський облік та економічний аналіз мають велике значення як важливі елементи управління підприємством і відіграють важливу роль в ефективному використанні її матеріальних ресурсів.

Висновки до розділу 1

Матеріально-виробничі запаси є важливою складовою оборотних активів підприємства та відіграють ключову роль у забезпеченні безперервності виробничого процесу. Ефективне управління ними безпосередньо впливає на фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємства.

У сучасній економічній літературі існує термінологічна неузгодженість щодо понять «запаси», «виробничі запаси», «матеріальні ресурси» та «матеріально-виробничі запаси». Встановлено, що використання терміну «матеріально-виробничі запаси» є більш доцільним з позиції бухгалтерського обліку, оскільки він охоплює запаси, які використовуються не лише у виробництві, але й для інших господарських цілей.

В результаті дослідження систематизовано класифікацію матеріально-виробничих запасів за різними ознаками, зокрема:

- за характером володіння;
- залежно від фінансово-господарської діяльності підприємства;
- за економічною та технічною ознаками;
- за номенклатурою;
- за центрами відповідальності та витрат.

Науково обґрунтована класифікація матеріально-виробничих запасів має важливе значення для забезпечення ефективного управління запасами на всіх етапах їх руху; оптимізації процесів планування та контролю; покращення якості обліково-аналітичної інформації; підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

Бухгалтерський облік та економічний аналіз виступають важливими елементами системи управління матеріально-виробничими запасами, забезпечуючи формування достовірної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо їх ефективного використання.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ МАТЕРІАЛЬНО-ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ТОВ «КАРПАТСЬКА НАФТОВА КОМПАНІЯ»

2.1. Особливості бухгалтерського обліку матеріально-виробничих запасів на ТОВ «Карпатська нафтова компанія»

ТОВ «Карпатська нафтова компанія» займається оптовою торгівлею різними видами палива, зокрема твердим, рідким та газоподібним. Компанія також проводить будівництво трубопроводів та споруд для електропостачання і телекомунікацій. Крім того, вона надає послуги з оренди нерухомого майна та займається неспеціалізованою оптовою торгівлею. Компанія співпрацює з кількома великими замовниками, серед яких державні та комунальні підприємства в Івано-Франківську, а також навчальні заклади.

Нафтова компанія також здійснює різні виробничі операції, пов'язані з переробкою та транспортуванням нафти й нафтопродуктів. Основні виробничі процеси в компанії включають процеси перегонки та крекінгу для отримання нафтопродуктів, таких як бензин, дизельне паливо, мастила, мазут тощо.

Для ТОВ «Карпатська нафтова компанія» одним із значних об'єктів обліку є матеріально-виробничі запаси. Це зумовлено і великою кількістю господарських операцій, пов'язаних з їх придбанням та списанням, та обсягом документообігу, пов'язаного з оформленням їхнього руху. Від забезпеченості ТОВ «Карпатська нафтова компанія» матеріальними запасами залежить безперервність його діяльності. Помилки в бухгалтерському обліку матеріально-виробничих запасів призводять до неправильного формування фінансового результату діяльності підприємства. Саме тому важливим аспектом є розкриття питань організації та методики обліку матеріально-виробничих запасів.

На ефективність реалізації положень облікової політики підприємства щодо матеріально-виробничих запасів суттєво впливає порядок організації технології обліку таких об'єктів, структура якої представлена на рис. 2.1.

МОДУЛЬ 1. Організація обліку руху матеріально-виробничих запасів

- Надходження матеріально-виробничих запасів
- Вибуття виробничих запасів
- Внутрішнє переміщення матеріально-виробничих запасів

МОДУЛЬ 2. Синтетичний і аналітичний обліку руху матеріально-виробничих запасів

- Нормативно-правове забезпечення
  - Методичні рекомендації Міністерства фінансів, П(С)БО 9, План рахунків
- Внутрішні нормативні регламенти
  - Облікова політика, Положення про бухгалтерський облік, Положення про організацію інвентаризації тощо
- Облікові реєстри та звітність
  - Відомості аналітичного обліку, оборотно-сальдова відомість, картка рахунку, бухгалтерські довідки

МОДУЛЬ 3. Формування звітних форм, де розкривається інформація про стан і рух матеріально-виробничих запасів

Рис. 2.1. Технологія облікового процесу матеріально-виробничих запасів

Процес обліку матеріально-виробничих запасів на підприємстві складається з трьох взаємопов'язаних модулів, які узгоджені через облікову політику [25]. Такий підхід дозволяє цілісно відобразити складники технології у їх взаємозв'язку, забезпечуючи дотримання всіх актуальних нормативних вимог та достовірність облікових даних щодо руху виробничих запасів.

Якщо розкривати проблемні питання, притаманні технології облікового процесу матеріально-виробничих запасів, то вони більшою мірою стосуються сем другого модуля. Так, однією з основних проблем ведення обліку матеріально-виробничих запасів на підприємстві є уніфікація, можливість використовувати облікові дані в управлінських цілях, а також задоволення вимог МСФЗ, оскільки при розробці системи управлінського обліку необхідно

враховувати їх. Звітність, складена з урахуванням вимог МСФЗ відрізняється від фінансової звітності України тим, що незалежно від права власності активи визнаються запасами та враховуються на балансі підприємства. У сучасному вітчизняному обліку право власності є обов'язковою умовою для обліку на балансі.

Деякі аспекти обліку матеріально-виробничих запасів у міжнародній та українській практиці однакові, що дозволяє полегшити роботу бухгалтера та застосовувати їх у вітчизняній практиці. Окремі моменти мають відмінності та вимагають запам'ятовування. Загалом вимоги МСФЗ 2 більше спрямовані на надання достовірної звітності, тоді як у Н(П)СБО 9 деякі моменти залишаються без належної уваги.

В бухгалтерському обліку України матеріально-виробничі запаси відображаються на рахунках класу 2 «Запаси» Плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України. Основні рахунки, на яких обліковуються матеріально-виробничі запаси, включають:

Рахунок 20 «Виробничі запаси». Використовується для обліку сировини, матеріалів, палива, запасних частин та інших виробничих запасів, які використовуються у виробництві продукції або надання послуг.

Рахунок 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети». Обліковуються предмети, термін служби яких менше одного року або вартість яких є незначною, що робить недоцільним їх облік на інших рахунках.

Рахунок 25 «Напівфабрикати». Використовується для обліку напівфабрикатів власного виробництва, які можуть бути використані для подальшої обробки або продажу.

Рахунок 26 «Готова продукція». Обліковуються запаси готової продукції, яка вже пройшла всі стадії виробництва і готова до реалізації.

Рахунок 28 «Товари». Використовується для обліку товарів, які придбані для подальшого продажу.

Крім того, використовуються також і рахунки позабалансового обліку, зокрема такі субрахунки:

022 «Матеріали, прийняті для переробки».

023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні».

024 «Товари, прийняті на комісію».

Надходження матеріально-виробничих запасів на склад підприємства оформляється первинними документами, такими як прибутковий ордер (акт про прийом матеріалів). Використання прибуткового ордера передбачено у випадках, коли велике значення є збір, а також систематизація даних щодо застосування матеріально-виробничих запасів.

Одним із первинних нормативних документів з обліку матеріально-виробничих запасів є товарно-транспортна накладна, у разі, якщо перевезення матеріалів здійснюється автомобільним транспортом. Внутрішнє переміщення працівники підприємства закріплюють у вимогі. Також використовується такий документ, як лімітно-забірна картка, що використовується з метою фіксування витрат.

Розглянемо детальніше процедури обліку товарно-матеріальних запасів на прикладі ТОВ «Карпатська нафтова компанія». Враховуючи види діяльності, які надає дане підприємство, на ньому зберігаються матеріально-виробничі запаси, які належить на правах власності, та ті, які прийняті на зберігання. Саме щодо організації обліку останніх виникає багато проблемних питань на досліджуваному підприємстві.

Рух товарно-матеріальних цінностей детально відображається у системі складського обліку SAP. В інформаційній системі SAP відображаються всі рухи товарно-матеріальних цінностей: відображаються факти приймання матеріалів на відповідальне поранення, припинення відповідального зберігання, переміщення всередині складу тощо. Відповідно до норм складського обліку, запаси, прийняті на відповідальне зберігання, враховуються як блокований складський запас. Процедура копіювання прибуткових і видаткових документів в інформаційну систему SAP з метою

врахування фактів руху товарно-матеріальних цінностей, що стосуються складських операцій, називається «Дзеркалювання».

Крім відображення операцій з руху матеріально-виробничих запасів, співробітник складу, відповідальний за приймання та відпуск товарів, роздруковує QR та штрих-коди для кожної одиниці вантажу, а також визначає місце на складі залежно від наявності вільних місць та необхідних умов зберігання. Прив'язка товарно-матеріальних цінностей до конкретних місць зберігання проводиться автоматично та відображається на план-схемі складу. Також на план-схемі реальному часі відображаються всі операції з переміщення матеріально-виробничих запасів, прийнятих на відповідальне зберігання.

Інформаційна система управління складом SAP відображає всі операції руху матеріально-виробничих запасів усередині складу оператора логістики ТОВ «Карпатська нафтова компанія» від їх надходження до подальшого відвантаження. Однак аналіз показав, що використання інформаційної системи пов'язане з недоліками, спричиненими ручною обробкою даних. В даний час більшість операцій в інформаційній системі SAP зі складського обліку вносяться вручну; ручна обробка передбачена для даних про товарно-матеріальні цінності, прийняті на відповідальне зберігання. Однотипність здійснених операцій з оприбуткування та передачі матеріально-виробничих запасів, висока завантаженість працівників складу та стислі терміни на відображення даних в інформаційній системі - призводять до критичних помилок при введенні інформації, відхилень та неузгодженості показників фактичної та облікової наявності прийнятих до обліку матеріально-виробничих запасів.

Помилки внесення даних на етапі приймання цінностей, тобто помилки процедури «дзеркалювання», призводять до виникнення фактичних даних та даних, що містяться в системі складського обліку. Також аналіз показав, що на ТОВ «Карпатська нафтова компанія» ряд складських процесів не автоматизований. Ручні операції розміщення та переміщення, а також

наявність паперового документообігу призводять до зростання складності складської системи та ускладнюють процедури внутрішнього аудиту.

Облік товарно-матеріальних цінностей у блокованому складському запасі за кількістю, а не у вартісному вираженні тягне у себе виникнення ризику великих збитків у разі втрати цінностей чи втрати ними своїх корисних властивостей внаслідок недотримання умов зберігання. У процесі зберігання матеріально-виробничих запасів, які є власністю ТОВ «Карпатська нафтова компанія», існує ризик виникнення значних збитків у разі втрати дорогих матеріально-виробничих запасів, прийнятих на відповідальне зберігання. Через застосування спрощених процедур бухгалтерського обліку на позабалансових рахунках відсутні додаткові інструменти перевірки правильності даних, що може призвести до фізичної втрати цінностей внаслідок неправомірних дій співробітників компанії.

Таким чином, система складського обліку, що склалася на ТОВ «Карпатська нафтова компанія», тягне за собою такі ризики:

1. Помилки ручного введення даних та невідповідності даних складського обліку з фактичними даними призводять до зростання складності складського обліку та вимагають проведення періодичних перевірок відповідності, тобто інвентаризацій.

2. Ручні операції розміщення та переміщення призводять до невідповідностей у план-схемах складу та фактичного розміщення товарно-матеріальних цінностей.

3. Спрощений облік та відсутність додаткових інструментів перевірки даних призводить до ризику втрати матеріально-виробничих запасів та виникнення збитків у ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

4. Недотримання умов зберігання товарно-матеріальних цінностей є джерелом ризику втрати ними корисних властивостей, що також тягне у себе збитки для ТОВ «Карпатська нафтова компанія». Сукупність представлених вище факторів ризику зумовлює необхідність вдосконалення методик

внутрішнього аудиту безпеки матеріально-виробничих запасів з метою усунення їх негативного впливу.

Крім визначених проблем в організації обліку на ТОВ «Карпатська нафтова компанія», для забезпечення ефективного управління на даному підприємстві слід враховувати і класичні проблеми, які найчастіше зустрічаються у процесі побудови контролю над матеріально-виробничими запасами ():

1) немає договорів, або вони помилково складені щодо матеріальної відповідальності працівників, які відповідають за збереження матеріально-виробничих запасів;

2) немає документів або вони помилково складені щодо надходження, а також вибуття матеріально-виробничих запасів;

3) помилкові кореспонденції рахунків щодо обліку матеріально-виробничих запасів;

4) помилкова оцінка матеріально-виробничих запасів під час оприбуткування;

5) немає оперативного контролю, або він неефективний над наявністю, і навіть переміщенням матеріально-виробничих запасів: відсутній аналітичний облік; відсутня систематичність звірка інформації з бухгалтерії з інформацією зі складських приміщень суб'єкта господарювання, відсутня або здійснюється лише «на папері» інвентаризація матеріально-виробничих запасів, яка повинна здійснюватися раз на рік; зберігання на складських приміщеннях безлічі зайвих одиниць матеріально-виробничих запасів;

6) помилково ведеться списання вартості матеріально-виробничих запасів щодо напрямів видатків;

7) помилково використовуються засоби оцінки матеріально-виробничих запасів під час списання даних запасів [1; 2; 8; 11].

В контексті удосконалення бухгалтерського обліку варто вказати на пропозиції, внесені Л.Я. Шевченко та В.Р. Мулява: «Одним із основних заходів, що дозволяють покращити якість обліку на підприємстві, є

проведення внутрішньої перевірки із залученням кваліфікованих фахівців добре ознайомих зі специфікою досліджуваного підприємства. Цей метод контролю дозволить провести всебічну оцінку виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства, а також інших об'єктів господарської діяльності щодо виконання виробничих та фінансових планів, витрачання матеріальних та трудових ресурсів, результатів комерційної діяльності за певний період, забезпечення збереження власності, виявлення резервів, підвищення ефективності виробництва. Також, здійснюючи облік виробничих запасів, мають використовуватися договори з постачальниками та первинні документи; первинні документи транспортних організацій щодо оформлення операцій з перевезення придбаних запасів та відпущених стороннім організаціям, а також розвантажувальних робіт; первинні документи щодо оформлення прийому та відпуску виробничих запасів; журнали обліку вантажів, які надійшли; дані первинних звітів щодо використання товарно-матеріальних цінностей, а також їх аналітичного обліку; інвентаризаційні відомості, протоколи засідань інвентаризаційних комісій щодо розгляду та затвердження результатів інвентаризації товарно-матеріальних цінностей, облікові реєстри» [37].

Забезпечення грамотного обліку та контролю збереження матеріалів може стати для будь-якого суб'єкта господарювання запорукою отримання додаткової прибутковості у вигляді відсутності їх систематичного списання в результаті недостачі або псування.

Матеріально-виробничі запаси грають вирішальну роль формуванні структури собівартості продукції. Тому контроль матеріальних запасів дозволяє виявляти та усувати помилки щодо фінансового результату і, як наслідок, податку на прибуток, проаналізувати та зробити висновки про існуючу систему зберігання запасів, а також про ефективність їх використання, розробити рекомендації щодо вдосконалення роботи з товарно-матеріальними цінностями.

2.2. Оцінка методів списання матеріально-виробничих запасів з врахуванням зарубіжного досвіду

Управління діяльністю компаній включає управління необоротними та оборотними активами. Одним з основних елементів активів підприємства виступають матеріально-виробничі запаси, відсутність яких часто призводить до збою виробничих процесів та порушення ритмічності діяльності підприємства. Відповідно, дуже важливим завданням, яке стоїть перед керівництвом практично будь-якої компанії (зокрема і ТОВ «Карпатська нафтова компанія»), є оптимізація запасів. Вирішення цього завдання залежить від ефективності застосування методик списання запасів у виробництво.

Щоб у сучасних умовах ефективно управляти матеріально-виробничими запасами на підприємстві необхідно враховувати два моменти:

1) треба пам'ятати ступінь впливу поточних чинників зовнішнього середовища, які призводять до створення макроекономічної нестабільності ринків, що позначається, своєю чергою, зниження величини сукупного попиту споживачів;

2) треба грамотно поставитися до вибору найефективнішого методу управління матеріально-виробничими запасами на конкретному підприємстві, що дозволить досягти цілей з оптимізації обсягу запасів та підтримки високого рівня оборотності оборотних коштів.

На нашу думку, при виборі методів управління виробничими запасами підприємствам вітчизняної економіки варто враховувати те, що сучасний період економічного розвитку характеризується зниженням темпів зростання основних економічних показників. Причинами цього є насамперед воєнні дії на території нашої країни.

Виходячи з цього при управлінні запасами виробництва на підприємстві дуже важливим є визначення оптимального обсягу матеріально-виробничих запасів, необхідних підприємству, з урахуванням того, яким буде в

майбутньому обсяг попиту на продукцію, що виробляється цим підприємством. Для цього потрібно грамотно використати методики списання матеріально-виробничих запасів. Вибраний підприємством спосіб списання запасів у виробництво закріплюється в обліковій політиці та застосовується з одного звітного періоду до наступного, тощо. Протягом поточного року зміна методики списання виробничих запасів підприємствами можлива лише тому випадку, якщо цей спосіб було скасовано лише на рівні законодавства країни.

Вибір методики списання виробничих запасів підприємства – важливий момент облікової політики, оскільки вартість цих матеріальних цінностей формує величину собівартості виробленої продукції підприємства. Це, своєю чергою, надалі впливає на рівень прибутку і рентабельності діяльності підприємства.

Відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» [21] у вітчизняній обліковій практиці допускаються п'ять варіантів списання матеріально-виробничих запасів у виробництво (рис. 2.2).

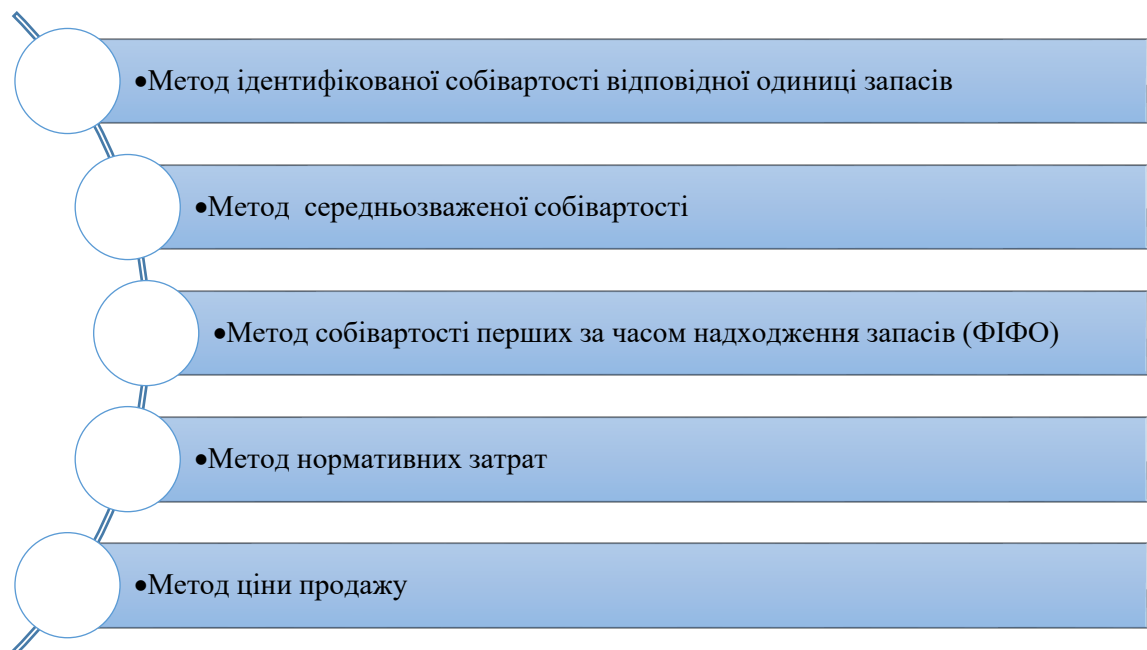

Рис. 2.2. Методи списання виробничих запасів підприємств в Україні

Метод ідентифікованої собівартості доцільно застосовувати тоді, коли запаси мають високу вартість або унікальність, наприклад, для ювелірних виробів, автомобілів, або спеціального обладнання. Він дозволяє точно відстежувати вартість кожної одиниці запасу, однак є трудомістким, оскільки потребує індивідуального маркування кожного предмета, через що однакові запаси можуть обліковуватися за різною ціною.

Метод середньозваженої собівартості найкраще підходить для підприємств, де запаси використовуються рівномірно і мають схожу вартість. Цей метод забезпечує об'єктивне оцінювання руху запасів і середній рівень чистого прибутку, що відповідає фактичним умовам. Водночас, якщо ціни зростають, він може призводити до завищення прибутку і збільшення податкових зобов'язань.

Метод ФІФО доцільно застосовувати в умовах інфляції або зростання цін, оскільки він забезпечує відображення залишків за актуальною ринковою вартістю. Проте він може занижувати собівартість продукції і завищувати прибуток, оскільки запаси списуються за більш старими і дешевшими цінами.

Метод нормативних витрат використовується тоді, коли важливо контролювати відхилення від запланованих норм витрат і підвищувати ефективність виробництва. Він дозволяє оперативно відображати витрати і рідше проводити інвентаризацію. Проте постійна необхідність перегляду норм витрат може бути його недоліком.

Метод ціни продажу підходить для роздрібною торгівлі, коли запаси відображаються за продажною вартістю з вирахуванням торгової націнки. Проте цей метод дає приблизну оцінку, яка може не точно відображати реальну вартість товарів.

Оцінка запасів у зарубіжних країнах має деякі відмінності від підходів, що застосовуються в Україні. Ці відмінності обумовлені специфікою бухгалтерського обліку та особливостями законодавчої бази. Методи оцінки запасів при їх вибутті, що використовуються в міжнародній практиці, наведені в Додатку А. До них належать методи, зображені на рис. 2.3.

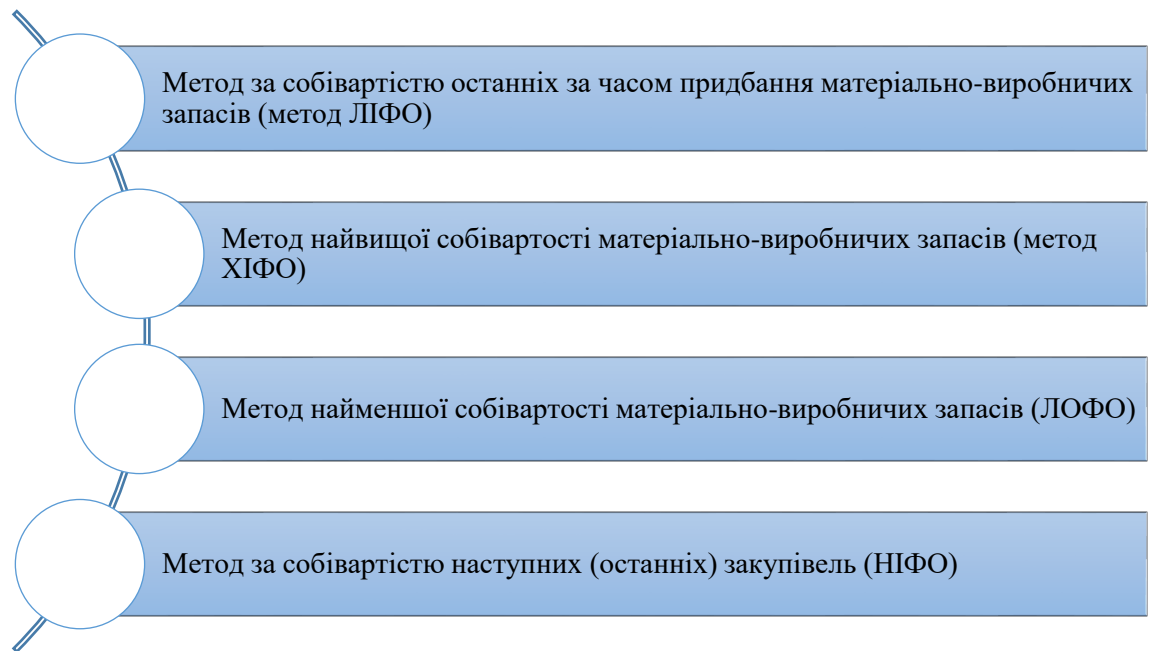

Рис. 2.3. Методи списання виробничих запасів підприємств у зарубіжній обліковій практиці

Кожна методика списання матеріально-виробничих запасів у зарубіжній практиці має свої характерні особливості та переваги під час облікової діяльності товарно-матеріальних цінностей підприємства. Розглянемо їх:

1. Метод ЛІФО враховує ТМЦ у порядку їх фактичного надходження. При цьому процес списання у виробництво підприємства відбувається за вартістю виробничих запасів, визначених у момент їхнього останнього придбання. Отже, в обліку спочатку проводиться списання вартості виробничих запасів за їхньої останньої ціни закупівлі, а потім вже за ціною закупівель попередніх партій.

Значною перевагою використання даної методики списання запасів виробництва у зарубіжній практиці є те, що можна збільшити у бухгалтерському обліку підприємства витрат на виробничу діяльність, що у свою чергу призводить до зниження умовних витрат з податку на прибуток.

2. Метод за найвищою собівартістю матеріально-виробничих запасів передбачає те, що вартість виробничих запасів списується до витрат за

найвищою ціною незалежно від послідовності їх придбання. Завдяки цьому способу списання запасів виробництва знижується податковий тягар. З цієї причини дана методика часто використовується зарубіжними підприємствами, які прагнуть оптимізації оподаткування.

3. Метод щодо найменшої собівартості матеріально-виробничих запасів передбачає те, що вартість виробничих запасів списується до витрат за найменшою ціною незалежно від послідовності їх придбання. Завдяки цьому способу списання запасів виробництва величина прибутку підприємства є високою, що призводить до збільшення інвестиційної привабливості підприємства.

Однак дана методика списання виробничих запасів, як і попередня, включає можливість маніпулювання обліковими даними. Тому ці методи списання запасів виробництва не визнані податковим законодавством в Україні.

4. Метод НІФО передбачає проведення оцінки виробничих запасів за ціною, яку доведеться заплатити у майбутньому за заповнення запасу, витраченого у поточному операційному циклі підприємства. Цей метод списання запасів виробництва актуальний у короткостроковому періоді часу, коли відбуваються великі коливання вартості товарів і ресурсів, застосовуваних у виробничій діяльності підприємства.

Такий метод списання виробничих запасів проводить реальну оцінку запасів та формує потенційну можливість зниження податків.

Таким чином, в межах управління матеріально-виробничими запасами на підприємствах України в сучасних реаліях можна використовувати різні способи списання запасів. Так, метод ідентифікованої собівартості доцільно застосовувати тоді, коли запаси мають високу вартість або унікальність, метод середньозваженої собівартості найкраще підходить для підприємств, де запаси використовуються рівномірно і мають схожу вартість. Метод ФІФО дозволяє враховувати собівартість виробничих запасів за ранньою вартістю та його доцільно застосовувати в умовах інфляції або зростання цін. Метод

нормативних витрат використовується тоді, коли важливо контролювати відхилення від запланованих норм витрат і підвищувати ефективність виробництва, а метод ціни продажу підходить для роздрібної торгівлі.

У зарубіжній обліковій практиці застосовуються інші методи списання виробничих запасів, які також мають характерні особливості. Наприклад, метод ЛІФО дозволяє знизити умовну витрату з податку прибуток. Методика найвищої собівартості матеріально-виробничих запасів (ХІФО) також сприяє оптимізації оподаткування. Метод щодо найменшої собівартості матеріально-виробничих запасів (ЛОФО) підвищує рівень інвестиційної привабливості підприємства. Метод НІФО мінімізує цінові ризики в короткостроковій перспективі і також знижує потенційний розмір податкового навантаження. Однак, відзначимо, що ці способи списання виробничих запасів, що застосовуються в зарубіжній обліковій практиці, не використовуються в Україні, оскільки вони часто ведуть до маніпулювання в галузі оподаткування, а деякі з них неможливо застосовувати через вітчизняну ринкову кон'юнктуру, що швидко змінюється.

Висновки до розділу 2

ТОВ «Карпатська нафтова компанія» займається оптовою торгівлею різними видами палива, будівництвом інфраструктури та транспортуванням нафтопродуктів, облік матеріально-виробничих запасів є важливим аспектом її діяльності. Для забезпечення безперебійної роботи підприємства та правильного формування фінансових результатів особливу увагу було приділено організації технології обліку та документообігу.

Процес обліку матеріально-виробничих запасів включає кілька етапів, серед яких оприбуткування, зберігання, переміщення та списання запасів. Основні виклики стосуються уніфікації облікових даних, використання їх в управлінських цілях, а також відповідності вимогам МСФЗ. Виявлені проблеми, зокрема щодо ручної обробки даних та складності автоматизації

облікових процесів, вказують на необхідність вдосконалення внутрішнього аудиту та контролю.

Важливо відзначити, що дотримання нормативних вимог і належна організація обліку запасів сприяють не тільки зниженню ризиків втрат, але й підвищенню ефективності роботи компанії в цілому.

Розглянуто методи списання матеріально-виробничих запасів, враховуючи як вітчизняний, так і зарубіжний досвід. Вибір методики списання запасів впливає на формування собівартості продукції, рівень прибутку та податкове навантаження.

Метод ідентифікованої собівартості доцільно використовувати для обліку дорогих або унікальних запасів, що дозволяє точно відстежувати витрати на кожен одиницю. Метод середньозваженої собівартості забезпечує об'єктивну оцінку запасів і підходить для підприємств, де витрати на запаси відносно стабільні. Метод ФІФО ефективний в умовах інфляції, оскільки дозволяє відображати залишки за поточною ринковою вартістю, але може призвести до завищення прибутку через списання старих, дешевших запасів. Метод нормативних витрат використовується тоді, коли важливо контролювати відхилення від запланованих норм витрат і підвищувати ефективність виробництва, а метод ціни продажу підходить для роздрібною торгівлі.

Зарубіжні методи, такі як ЛІФО, ХІФО або НІФО, також мають свої переваги, зокрема в оптимізації оподаткування або зниженні ризиків, пов'язаних із коливаннями цін. Проте їх застосування в Україні обмежене через місцеві нормативні вимоги та можливість маніпулювання даними. Загалом, ефективне управління запасами потребує врахування специфіки діяльності підприємства та економічної ситуації, що впливає на вибір методики списання.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ВІРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ТОВ «КАРПАТСЬКА НАФТОВА КОМПАНІЯ»

3.1. Актуальні завдання аналізу матеріально-виробничих запасів підприємства

Планомірне використання ресурсів, їх раціональні витрати, а також можливість застосовувати більш дешеві та ефективні матеріали – основний напрямок в управлінні матеріальними ресурсами, як для збільшення виробництва, так і для покращення фінансового стану підприємства.

При оновленні асортименту випуску продукції, розширенні виробництва спостерігатиметься зростання потреби підприємства у матеріально-виробничих запасах, оскільки за будь-якої (особливо виробничої) діяльності витрачається значна кількість різних матеріальних ресурсів. Номенклатура та асортимент матеріально-виробничих запасів, які використовує конкретне підприємство, залежать від асортименту та складності продукції, що випускається.

Матеріально-виробничі запаси, такі як сировина, комплектуючі, енергія та напівфабрикати необхідні для виробництва товарів або надання послуг. Від якості та доступності цих ресурсів залежить процес виробництва та успішність підприємства. Матеріальні ресурси вимагають фінансових вкладень: купівля сировини та комплектуючих, оплата енергії та ін. Витрати матеріальні ресурси можуть суттєво впливати на фінансову стабільність та прибутковість підприємства.

А якість матеріально-виробничих запасів, їх унікальність та доступність можуть суттєво впливати на конкурентоспроможність підприємства.

Використання високоякісних та інноваційних матеріально-виробничих запасів може надати підприємству перевагу перед конкурентами.

Організація використовує кошти для придбання необхідних матеріалів та ресурсів, що використовуються у процесі виробництва продукції. Закуплені матеріали стають виробничими запасами. Потім відбувається процес виробництва, у якого створюється готова продукція чи надаються послуги. Після цього продукція реалізується і організація отримує певну суму грошей. Отже, кошти проходять один цикл обороту.

У ході здійснення господарської діяльності підприємства матеріально-виробничі запаси перетворюються на матеріальні витрати. Насправді у загальних витратах випуску продукції матеріальні витрати становлять досить велику частку.

Основним напрямом для поліпшення ефективності роботи підприємства є економічне використання матеріалів у виробництві, оскільки це дозволяє збільшити продуктивність і знизити собівартість продукції, що випускається [27].

Управління діяльністю підприємства не є продуктивним без виявлення закономірностей і тенденцій явищ і процесів, що відбуваються, тобто без економічного аналізу, без аналітичного забезпечення прийнятих рішень, методи дослідження інформації з метою управління.

Основна мета аналізу матеріально-виробничих запасів – підвищення ефективності виробництва за рахунок раціонального використання ресурсів. Значну інформацію у такому аналізі отримуємо, вивчаючи забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та його використання.

Актуальність отримання максимально корисної та достовірної інформації вимагає переглянути стандартні завдання аналізу цієї категорії активів підприємства та розширити їх.

У світлі такого підходу визначимо завдання аналізу матеріалів у такій послідовності:

- формування повної та достовірної інформаційної бази для аналізу, що включає себе зовнішню та внутрішню звітність, реєстри та звіти про рух матеріалів;

- аналіз динаміки складу та структури;

- аналіз забезпеченості підприємства та його структурних підрозділів матеріально-виробничими запасами;

- аналіз та оцінка ефективності їх використання;

- аналіз з номенклатурних одиниць;

- аналіз оборотності;

- факторний аналіз матеріаломісткості продукції;

- складання звіту за результатами аналізу;

- подання звіту зацікавленим користувачам.

Для аналізу використання матеріально-виробничих запасів використовують такі джерела інформації:

- записи бухгалтерського обліку, що відображають надходження, витрачання та залишки матеріальних ресурсів;

- відомості з відділів логістики підприємства (план/факт закупівель, реєстр транспортно-заготівельних витрат);

- документи юридичного відділу (договори поставки матеріалів, договори з транспортними компаніями);

- калькуляції собівартості продукції;

- нормативи та норми витрачання ресурсів;

- офіційна бухгалтерська, статистична та податкова звітність підприємства [7].

Головною інформаційною базою проведення аналізу матеріально-виробничих запасів є дані бухгалтерських рахунків, призначених для відображення наявності та руху матеріалів, а також рахунки обліку витрат. Бухгалтерський облік матеріальних ресурсів ведеться відповідно до затверджених стандартів. Проте, з організацією обліку матеріалів беруться до уваги як нормативні вимоги стандартів бухгалтерського обліку, а й

внутрішньогосподарська необхідність забезпечення збереження цінностей, контроль їх використання, отримання аналітичних даних щодо різноманітних економічних розрахунків.

Внутрішній та зовнішній аудит матеріальних ресурсів покликаний оцінити достовірність інформаційної бази для поточного аналізу. Проведення таких процедур контролю також визначає правильність майбутніх даних, які будуть сформовані з урахуванням наданих аудиторами рекомендацій.

Система управління запасами дозволяє компанії із найменшими витратами формувати запас ресурсів для стабільної роботи. При аналізі матеріально-виробничих запасів важливо виділити ті, відсутність яких критична для роботи підприємства, розрахунку замовлень і контролю рівня запасів. Розрахунок оптимального розміру замовлення дозволить компанії знизити витрати при розміщенні замовлення та зберіганні запасів.

3.2. Аналіз структури та динаміки матеріально-виробничих запасів та практика його застосування на ТОВ «Карпатська нафтова компанія»

У сучасній літературі та в наукових публікаціях методологію аналізу використання матеріально-виробничих запасів на підприємстві висвітлено широко, але, незважаючи на це, проблеми ефективного використання матеріальних ресурсів залишається актуальною і продовжує викликати науково-практичний інтерес.

Припускаємо, що для підвищення ефективності аналізу необхідно брати до уваги особливості та характеристику виробничої компанії як системи та як процесу, які відповідно визначають специфіку аналізу матеріальних запасів. Відомо, що у виробничій компанії основні витрати пов'язані саме з процесом виробництва, але практично немає витрат, пов'язаних із зберіганням готової продукції та їх продажем.

Як правило, аналіз матеріально-виробничих запасів треба починати з оцінки їх складу, структури та динаміки. Доцільно визначити ступень їхнього впливу на підсумкову вартість майна підприємства, вартість поточних активів та отримання попереднього висновку про їх стан на даний момент аналізу.

На характер структури матеріальних запасів впливають кілька факторів, тобто особливість конкретного виду діяльності; ефективність планування виробництва та реалізації продукції; взаємовідносини з постачальниками (договореність поставок; сезонність поставок; віддаленість постачальників від потенційних споживачів); невідповідність обсягів попиту матеріальні ресурси можливостям виробництва; стохастичний характер попиту матеріальні ресурси; технічний стан основних засобів, коли запаси сировини та матеріалів до усунення неполадок не використовуються у виробничому процесі; інфляційні очікування щодо зміни цін на сировину, матеріали та цін на реалізовану продукцію. Структурний аналіз необхідний для виявлення відсоткових співвідношень окремих елементів матеріальних ресурсів, загалом, їх обсягу, обсягу оборотних активів і активів підприємства в цілому.

Під структурою матеріально-виробничих запасів розуміється співвідношення між окремими елементами матеріально-виробничих запасів у їхній величині. Маючи інформацію про питому вагу кожного елемента матеріально-виробничих запасів, можна дійти певних висновків якості управління запасами. Наприклад, істотне переважання частки запасів у структурі оборотних активів то, можливо пов'язані з збільшенням обсягу поставок сировини й матеріалів, і навіть зі зростанням витрат у незавершеному виробництві внаслідок підвищення ціни сировини й матеріалів, зростанням тривалості виробничого циклу. У той же час зменшення частки матеріальних ресурсів у частині сировини і матеріалів, при одночасному зростанні частки дебіторської заборгованості, є наслідком надмірного кредитування покупців і відволіканням коштів з виробничого циклу шляхом заморожування в дебіторській заборгованості.

Провівши аналіз низки джерел, отримані висновки у тому, що від дефіциту матеріальних ресурсів можуть становити до 30 % прибутку підприємств. Створення резервів дозволяє знизити ймовірність появи дефіциту, отже, і зменшити економічний збиток від нестачі запасів. Аналіз структури матеріально-виробничих запасів визначає основу для прогнозування майбутніх змін у їхньому складі у наступних періодах.

Аналіз складу та структури матеріально-виробничих запасів також важливий з метою оцінки ліквідності цих активів. Ліквідність підприємства у середньостроковій перспективі, визначається наявністю в неї матеріальних запасів у такому обсязі, достатньому при їх мобілізації для погашення поточних зобов'язань. У зв'язку з цим, доцільним вважається проведення аналізу коефіцієнтів ліквідності при мобілізації запасів та поточної ліквідності, оскільки матеріальні ресурси становлять основну частину короткострокових активів.

Під динамікою матеріальних ресурсів розуміється зміна їхнього розміру у певному періоді часу. Для аналізу динаміки визначаються як абсолютні показники, і відносні показники. Абсолютні величини дають абсолютні прирости, а абсолютні показники – темпи приросту.

Після проведення аналізу структури та динаміки матеріальних ресурсів можна приступити до вивчення ефективності їх використання. Ефективність будь-якого процесу визначається виміром відносних величин (коефіцієнтів). Процес аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів складається з етапів:

- аналіз забезпеченості та матеріаловіддачі;
- аналіз оборотності матеріальних ресурсів;
- аналіз рентабельності [27].

Для аналізу забезпеченості матеріально-виробничими запасами використовується показник частки запасів в оборотних активах, для аналізу віддачі у процесі виробництва використовуються коефіцієнти матеріаловіддачі та матеріаломісткості.

При визначенні оборотності використовуються коефіцієнти, що характеризують швидкість обороту: прямий (кількість оборотів) та зворотний (тривалість одного обороту) коефіцієнти оборотності матеріальних ресурсів в цілому та за їх видами (сировина та матеріали, витрати на незавершеному виробництві, готова продукція та інші матеріальні ресурси).

Для аналізу рентабельності визначаються показники прибутковості матеріально-виробничих запасів та оборотних активів загалом. У процесі аналізу велике значення має визначення причинно-наслідкових зв'язків між факторними та результуючими показниками. Для цього застосовуються способи статичного та динамічного факторного аналізу.

Факторний аналіз ліквідності запасів є окремим кроком оцінки ефективності використання матеріальних запасів. Для підтвердження наших припущень та висловлювань проведемо аналіз матеріально-виробничих запасів підприємства ТОВ «Карпатська нафтова компанія».

Показники структури та динаміки матеріально-виробничих запасів аналізованого підприємства, згруповані за складом виходячи з їхнього ставлення до виробничого процесу, представлені в таблиці 2.1. Для аналізу використані матеріали з річної фінансової звітності підприємства за 2021-2023 рр. Як базисний період розглядається 2021р., як звітний - 2023р.

Таблиця 2.1

Структура та динаміка матеріальних ресурсів ТОВ «Карпатська нафтова компанія» за 2021-2023 рр.

Види активів	2021		2022		2023		Зміни		Середньо-річна питома вага, %
	тис грн.	Питома вага, %	тис грн.	Питома вага, %	тис грн.	Питома вага, %	тис грн.	Питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Довгострокові активи, у тому числі	445,3	85,4	540,1	86,9	634,9	85,1	189,6	142,6	85,8
Основні засоби	328,9	63,1	316,6	50,9	355,4	47,6	26,5	108,1	53,9
Інші довгострокові активи	116,4	22,3	223,5	35,9	279,5	37,4	163,1	240,1	31,9

Види активів	2021		2022		2023		Зміни		Середньо-річна питома вага, %
	тис грн.	Питома вага, %	тис грн.	Питома вага, %	тис грн.	Питома вага, %	тис грн.	Питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Короткострокові активи, зокрема	75,9	14,6	81,6	13,1	111,6	14,9	35,7	147,0	14,2
Матеріально-виробничі запаси, зокрема	58,2	11,2	59,9	9,6	74,3	10,0	16,1	127,7	10,3
сировина та матеріали	41,7	8,0	41,8	6,7	50,1	6,7	8,4	120,1	7,1
незавершене виробництво	12,7	2,4	13	2,1	17,6	2,4	4,9	138,6	2,3
готова продукція	3,8	0,7	5,1	0,8	6,6	0,9	2,8	173,7	0,8
Короткострокова дебіторська заборгованість	13,6	2,6	18,1	2,9	30,9	4,1	17,3	227,2	3,2
Грошові кошти	3,1	0,6	2,3	0,4	5,1	0,7	2,0	164,5	0,5
Інші короткострокові активи	1,0	0,2	1,3	0,2	1,3	0,2	0,3	130,0	0,2
Усього активи	521,2	100	621,7	100	746,5	100	225,3	143,2	100

За 2021-2023 роки. частка матеріально-виробничих запасів склала в середньому 10,3% від усіх активів, і була тенденція зменшення з 11,2% до 10,0% за період, що розглядається. Проте, водночас спостерігалася тенденція абсолютного збільшення матеріально-виробничих запасів (МВЗ) (приріст становив 16,1 тис. грн. або 27,7%) до 74,3 тис. грн. за наслідками 2023 р.

Виходячи з особливостей діяльності підприємства, що розглядається, у структурі матеріально-виробничих запасів стабільно переважає сировина і матеріали – в середньому 69,4%. На готову продукцію припадає менше ніж 8,1% від сукупних запасів. Концентрація запасів у незавершеному виробництві є наслідком мінімізації витрат на зберігання запасів та їх поповнення виходячи з поточних потреб виробництва. Разом з тим, недостатній запас сировини та матеріалів може призвести до збільшення витрат на їх придбання та збільшення виробничого циклу.

За 2021-2023 рр. відзначався приріст за всіма категоріями матеріально-виробничих запасів. Проте за період дослідження темпи зростання запасів

(127,7%) нижчі як за темпами зростання оборотних активів (147,0%), так і сукупних активів (темп зростання 143,2%).

Як видно з таблиці 2.2, в ТОВ «Карпатська нафтова компанія» за 2021-2023рр. відзначається збільшення інтенсивності обороту матеріально-виробничих запасів з їхньої видам. Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів має позитивне зростання з 5,36 оборотів 2021 р. до 6,06 обороту 2023 р., як наслідок тривалість одного обороту скоротилася на 7,87 дня до 60,23 дня. Збільшення інтенсивності використання матеріальних запасів в операційному циклі призвело до вивільнення короткострокових активів у 2023 р. у сумі 1798,52 тис. грн. ($7,87 * ((13764/365) * 6,06)$), що оцінюється позитивно.

Коефіцієнт оборотності сировини та матеріалів прискорився з 21,83 обороту 2021 р. до 27,42 обороту 2023 р., отже, тривалість одного обороту скоротилася на 3,41 дня до 13,31 дня.

Таблиця 2.2

Динаміка показників оборотності матеріально-виробничих запасів ТОВ «Карпатська нафтова компанія» за 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення		Середня величина
				2022 від 2021	2023 від 2022	
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт оборотності МВЗ, оборот	5,36	5,91	6,06	0,55	0,15	5,78
Оборотність МВЗ, дні	68,10	61,78	60,23	-6,32	-1,55	63,37
Коефіцієнт оборотності сировини та матеріалів, оборот	21,83	24,45	27,42	2,62	2,97	24,57
Оборотність сировини та матеріалів, дні	16,72	14,93	13,31	-1,80	-0,62	14,99
Коефіцієнт оборотності витрат у незавершеному виробництві, оборот	7,13	7,82	7,81	0,70	-0,01	7,59
Оборотність витрат у незавершеному виробництві, дні	51,21	46,66	46,74	-4,55	0,08	48,21
Коефіцієнт оборотності готової продукції та товарів для продажу, оборот	2399,70	2005,44	2085,54	-394,26	80,10	2163,56

Показник	2021	2022	2023	Відхилення		Середня величина
				2022 від 2021	2023 від 2022	
1	2	3	4	5	6	7
Оборотність готової продукції та товарів для продажу, дні	0,15	0,18	0,18	0,03	-0,01	0,17

У 2023 р. відбулося зменшення оборотності витрат у незавершеному виробництві (зниження до 2021 р. становило 0,68 обороту) до 7,81 обороту. Тривалість одного обороту знизилася на 4,47 дня до 46,74 днів, що значно вище за рівень циклу виконання робіт підприємства, що здійснює таку діяльність.

Коефіцієнт оборотності готової продукції досить високий (у середньому за період дослідження становить 2163,6 обороту), тривалість одного обороту в середньому не перевищує 0,2 дні, що є наслідком відсутності залежування продукції та її реалізації протягом п'яти годин з моменту випуску з виробництва (відвантаження покупцю).

Таким чином, за 2021-2023 рр. спостерігається прискорення оборотності з усіх видів матеріально-виробничих запасів. Незважаючи на це, тривалість знаходження оборотних активів у виробничих запасах значно вища від середньогалузевих значень підприємств. При розрахунку середньогалузевих даних враховувалися підприємства, виручка яких за рік перевищує 100 тис. грн. З розрахунку виключалися підприємства, звітність яких мала суттєві арифметичні відхилення від правил складання бухгалтерської звітності.

Отже, використання розглянутої методики аналізу використання матеріальних запасів дало комплексно оцінити даний бізнес-процес: за рівнем ліквідності, рентабельності, віддачі у процесі виробництва, прибутковості. Підсумки аналізу показують, що в аналізованому періоді спостерігається низький показник ефективності використання матеріальних запасів, оскільки незважаючи на підвищення матеріаловіддачі, рентабельності та оборотності в аналізованій період, їх рівень набагато нижчий від середньогалузевих

показників. Ще, коефіцієнти ліквідності та забезпеченості матеріальних запасів власними оборотними засобами, відображають ймовірність становлення неспроможності в найближчі періоди.

Виходячи з цих отриманих висновків, на підприємстві необхідно поліпшити такі заходи:

1) спрямування коштів, отриманих за рахунок оптимізації дебіторської заборгованості, на поповнення матеріальних ресурсів;

2) зменшення кредиторської заборгованості за допомоги оптимізації дебіторської заборгованості.

Зменшення кредиторської заборгованості призводить до зниження собівартості сировини та матеріалів у зв'язку з тим, що кредит було залучено на поповнення оборотних активів (поточну виробничу діяльність), і, як наслідок, збільшити ефективність використання матеріальних запасів підприємства.

Крім того, з метою вдосконалення використання матеріальних запасів доцільно:

- налагодити роботу з раціоналізації обліку матеріальних запасів;
- економне та ефективне використання матеріальних запасів;
- проведення роботи з поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою своєчасного забезпечення безперебійної роботи виробництва та зниження собівартості закупівлі сировини та матеріалів.

У результаті, на нашу думку, до основних причин виникнення фінансово-економічних проблем також слід віднести те, що багато підприємств поки що недооцінюють роль фінансово-економічного аналізу у підвищенні ефективності використання матеріальних ресурсів. Аналітична компонента використання матеріальних ресурсів має стати невід'ємною частиною підсистеми підприємства, що управляє.

Висновки до розділу 3

Розглянуто значимість економічного аналізу господарської діяльності загалом, і аналізу матеріальних ресурсів під управлінням підприємством. У світлі забезпечення ефективності управління матеріально-виробничими запасами актуалізується завдання формування повноцінної та достовірної інформаційної бази для проведення аналізу. Дотримання положень облікової політики, перевірка взаємозалежних показників різних звітів підприємства, ведення інформативного синтетичного та аналітичного обліку, планова та позапланова інвентаризація, проведення аудиту матеріалів визначають правдиву інформаційну основу та «якість» результатів аналізованого матеріальних ресурсів.

Аналіз матеріально-виробничих запасів передбачає вирішення низки завдань, зокрема: формування інформаційної бази, аналіз динаміки складу та структури, оцінка забезпеченості підприємства запасами, аналіз ефективності їх використання та оборотності, факторний аналіз матеріаломісткості продукції.

На прикладі ТОВ «Карпатська нафтова компанія» проведено аналіз структури та динаміки матеріально-виробничих запасів за 2021-2023 роки, який показав:

- частка матеріально-виробничих запасів склала в середньому 10,3% від усіх активів;
- у структурі запасів переважає сировина і матеріали (в середньому 69,4%);
- спостерігається тенденція до абсолютного збільшення матеріально-виробничих запасів (приріст 27,7%);
- темпи зростання матеріально-виробничих запасів (127,7%) нижчі за темпи зростання оборотних активів (147,0%) та сукупних активів (143,2%).

Аналіз показників оборотності матеріально-виробничих запасів виявив:

- збільшення коефіцієнта оборотності з 5,36 до 6,06 оборотів;
- скорочення тривалості одного обороту на 7,87 днів до 60,23 днів;

- прискорення оборотності сировини та матеріалів з 21,83 до 27,42 оборотів;

- високий коефіцієнт оборотності готової продукції (в середньому 2163,6 оборотів).

Незважаючи на позитивну динаміку показників оборотності, їх рівень залишається нижчим від середньогалузевих значень, що свідчить про недостатню ефективність використання матеріально-виробничих запасів.

За результатами аналізу запропоновано заходи щодо підвищення ефективності використання матеріально-виробничих запасів:

- оптимізація дебіторської заборгованості для поповнення матеріальних ресурсів;

- зменшення кредиторської заборгованості;

- раціоналізація обліку матеріальних запасів;

- вдосконалення організації матеріально-технічного постачання.

Підкреслено важливість посилення ролі фінансово-економічного аналізу як невід'ємної частини системи управління матеріальними ресурсами підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Встановлено, що у сучасній економічній літературі існує термінологічна неузгодженість щодо понять «запаси», «виробничі запаси», «матеріальні ресурси» та «матеріально-виробничі запаси». Встановлено, що використання терміну «матеріально-виробничі запаси» є більш доцільним з позиції бухгалтерського обліку, оскільки він охоплює запаси, які використовуються не лише у виробництві, але й для інших господарських цілей.

2. В результаті дослідження систематизовано класифікацію матеріально-виробничих запасів за різними ознаками, зокрема: за характером володіння; залежно від фінансово-господарської діяльності підприємства; за економічною та технічною ознаками; за номенклатурою; за центрами відповідальності та витрат. Науково обґрунтована класифікація матеріально-виробничих запасів має важливе значення для забезпечення ефективного управління запасами на всіх етапах їх руху; оптимізації процесів планування та контролю; покращення якості обліково-аналітичної інформації; підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

3. ТОВ «Карпатська нафтова компанія» займається оптовою торгівлею різними видами палива, будівництвом інфраструктури та транспортуванням нафтопродуктів, облік матеріально-виробничих запасів є важливим аспектом її діяльності. Процес обліку матеріально-виробничих запасів включає кілька етапів, серед яких оприбуткування, зберігання, переміщення та списання запасів. Виявлено проблеми на ТОВ «Карпатська нафтова компанія», зокрема щодо ручної обробки даних та складності автоматизації облікових процесів, вказують на необхідність вдосконалення внутрішнього аудиту та контролю.

4. Розглянуто методи списання матеріально-виробничих запасів, враховуючи як вітчизняний, так і зарубіжний досвід. Систематизовано переваги та недоліки методів списання запасів, які використовуються у

вітчизняній практиці. Визначено, що зарубіжні методи, такі як ЛФО, ХІФО або НІФО, також мають свої переваги, зокрема в оптимізації оподаткування або зниженні ризиків, пов'язаних із коливаннями цін. Проте їх застосування в Україні обмежене через місцеві нормативні вимоги та можливість маніпулювання даними. Загалом, ефективне управління запасами потребує врахування специфіки діяльності підприємства та економічної ситуації, що впливає на вибір методики списання.

5. Управління матеріально-виробничими запасами є важливим напрямком діяльності підприємства, оскільки їх планомірне та раціональне використання безпосередньо впливає на виробничий процес, фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Аналіз матеріально-виробничих запасів передбачає вирішення низки завдань, зокрема: формування інформаційної бази, аналіз динаміки складу та структури, оцінка забезпеченості підприємства запасами, аналіз ефективності їх використання та оборотності, факторний аналіз матеріаломісткості продукції.

6. На прикладі ТОВ «Карпатська нафтова компанія» проведено аналіз структури та динаміки матеріально-виробничих запасів за 2021-2023 роки, який показав: частка матеріально-виробничих запасів склала в середньому 10,3% від усіх активів; у структурі запасів переважає сировина і матеріали (в середньому 69,4%); спостерігається тенденція до абсолютного збільшення матеріально-виробничих запасів (приріст 27,7%); темпи зростання матеріально-виробничих запасів (127,7%) нижчі за темпи зростання оборотних активів (147,0%) та сукупних активів (143,2%). Аналіз показників оборотності матеріально-виробничих запасів виявив збільшення коефіцієнта оборотності з 5,36 до 6,06 оборотів; скорочення тривалості одного обороту на 7,87 днів до 60,23 днів; прискорення оборотності сировини та матеріалів з 21,83 до 27,42 оборотів; високий коефіцієнт оборотності готової продукції (в середньому 2163,6 оборотів). Незважаючи на позитивну динаміку показників оборотності, їх рівень залишається нижчим від середньогалузевих значень, що

свідчить про недостатню ефективність використання матеріально-виробничих запасів. За результатами аналізу запропоновано заходи щодо підвищення ефективності використання матеріально-виробничих запасів, зокрема: оптимізація дебіторської заборгованості для поповнення матеріальних ресурсів; зменшення кредиторської заборгованості; раціоналізація обліку матеріальних запасів; вдосконалення організації матеріально-технічного постачання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белова І. М., Ярощук О. В. Сучасна парадигма цифрової економіки та її методологія. Розвиток цифровізації обліку, оподаткування, аналізу і контролю в управлінні підприємствами: монографія / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло [та ін.]. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка», 2021. С. 24-53.
2. Белова І., Гомотюк А., Ярощук О. Цифрова трансформація управлінських та бізнес-процесів в Україні під час воєнного стану. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 1. С. 42-52.
3. Белова І., Ярощук О., Гомотюк А. Розвиток процесів цифровізації в Європейському Союзі: перспективний досвід для України. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 1. С. 180-191.
4. Бондаренко. Н. В., Фелонюк О. І. Організація складського обліку виробничих запасів на підприємстві: навч. посібник. Тернопіль. № 2(92), 2021.- 11 с.
5. Бруханський Р. Ф. Блокчейн vs розподілений реєстр // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. С. 51-53.
6. Бруханський Р. Ф. Методологія наукових досліджень і викладання облікових дисциплін : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності „Облік і оподаткування”. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 174 с.
7. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В. Цифровий облік: поняття, витоки та актуальний дискурс. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2020. Випуск 3-4. С. 7-20.
8. Бруханський Р., Спільник І. Бізнес-аналітика vs. бізнес-аналіз: сучасний дискурс, модель професійної компетенції ініціатора позитивних змін. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2022. Випуск 1-2. С. 7-21.
9. Бруханський Р.Ф. Методологія наукових досліджень. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2022. 208 с.

10. Бурдейна Л.В. Удосконалення методології бухгалтерського обліку виробничих запасів. Збірник наукових праць Буковинського університету. Економічні науки. 2017. Вип. 13. С. 126–132
11. Гавриличенко, Є. (2021). Методичні засади проведення внутрішнього аудиту матеріально-виробничих запасів підприємства. Економіка та суспільство, (27). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-43>
12. Єгорова О.В., Економічний аналіз: навч. посіб. / О.В. Єгорова, Л.О. Дорогань-Писаренко, Ю.М. Тютюнник. – Полтава: РВВД ПДАА, 2018. – 290 с.
13. Зєвакова А. О. (2020). Особливості методів оцінки вибуття запасів. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 31 березня 2020 року. Полтава, 2020. 474 с., 45.
14. Китайчук Т. Г. Проблеми синтетичного та аналітичного обліку запасів в аграрних формуваннях. Облік і фінанси АПК. 2010. № 4. С.79-82
15. Кісельова А. Організація складського обліку запасів. Радник у сфері бюджетної бухгалтерії. URL: <https://rbb.radnyk.ua/posts/organizacziya-skladskogoobliku-zapasiv/>.
16. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 7. С. 93–105
17. Ловська І.Д. Виробничі запаси як облікова категорія: пошук конверційності. Вісник ЖДТУ. 2012. № 4(62). С. 137–139
18. Макарчук О.Г. Особливості формування і використання виробничих запасів в аграрних підприємствах. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства: Збірник матеріалів VII Міжнародної науковопрактичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана»; 09-10 грудня 2021 року — К.: КНЕУ, 2021. — 409 с.
С. 130-132

19. Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік: підручник. Одеса: ОНЕУ, 2012. 670 с.

20. Мельянкova Л.В. Особливості первинного обліку надходження та руху виробничих запасів. Бухгалтерія в сільському господарстві. Київ: НУБіП, 2016. №14. с.13-18

21. Мельянкova Л.В. Особливості синтетичного та аналітичного обліку виробничих запасів та МШП. Бухгалтерія в сільському господарстві. Київ: НУБіП, 2013. №15-16. с.2-6

22. Мельянкova Л.В. Порядок проведення інвентаризації виробничих запасів та відображення її результатів обліку: стаття. Бухгалтерія в сільському господарстві. Київ: НУБіП, 2016. №14. с.13-18

23. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси»: Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_021

24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства Фінансів України № 246 від 20 жовтня 1999 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99>.

25. Очеретько Л.М., Пальцева М. В. Шляхи вдосконалення методів оцінки вибуття виробничих запасів. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/485/1/Ocheretko_Ways_of_improving_methods.pdf

26. Панченко О. М., Горох, А. О. Проблема удосконалення обліку запасів в умовах євроінтеграції. «Інновації для відродження: національний, регіональний, міжнародний контекст». Тези доповідей міжнародної науковопрактичної конференції, Запоріжжя, 12-13 жовтня 2023 р. [Електронний ресурс] / Редкол.:В. А. Шаломеев (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023

27. Польова, Т. В., Охрей, Т. С. (2020). Методично-організаційні особливості обліку виробничих запасів підприємств. Економічний простір, (160), 124-128. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-23>
28. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник / Н. Л. Правдюк, Л. В. Коваль, О. В. Коваль. Київ:, «Центр учбової літератури»., 2020. 647 с
29. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів суб'єктів державного сектору : наказ Міністерства фінансів України від 28 23.01.2015 № 11 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15#Text>.
30. Пуцентейло П. Р., Гуменюк О. О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. Інноваційна економіка. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
31. Рабокоть Ю.С., Томчук О.Ф. Аналіз ефективності використання запасів на підприємстві: наук. журнал. Фінанси облік банки, випуск 1 (24). Вінниця, 2019. с.76
32. Рагуліна І. І., Нижня А. С. (2021). Облік та внутрішній аудит запасів на підприємстві: сучасний аспект. Scientific community: interdisciplinary research, (40), 180-188.
33. Рудь А. А., Мілька А. І. (2020). Методи оцінки вибуття виробничих запасів: зарубіжний досвід. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9895/1/%D0%A0%D1%83%D0%B4%D1%8C%20%D0%90.%D0%90..pdf>
34. Степаненко О. І. Обліковий аспект побудови класифікації виробничих запасів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип. 30. С. 166-171
35. Фесенко В. В. Вибір методу оцінки списання запасів як фактор впливу на формування фінансових результатів. Управління розвитком. 2012. № 4. С. 53 – 56.

36. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / за редакцією М.Ф. Огійчука. - 6-е вид., доп. К. : АЛЕРТА, 2011. 1042 с.

37. Шара Є.Ю., Соколовська-Гонтаренко І.Є. Фінансовий облік I : навч. посібник. К.: Центр учб. літ., 2016. 336 с.

38. Шевченко Л Я., Мулява В. Р. (2022). Сутність виробничих запасів, проблеми обліку та напрями його вдосконалення на підприємстві. Економіка, управління та адміністрування, (4 (102)), 72-76.

39. Шендригоренко М.Т., Шевченко Л.Я., Янковський В.А. Внутрішній господарський контроль: навч. посібник. Кривий Ріг. ДонНУЕТ. 2020. 108 с.